

Auteur: [Bente van der Sman](#), Adviseur Gebiedsontwikkeling

Visualisatie: [Marjolein Driessen](#), Adviseur Gebiedsontwikkeling , [Visual Consultancy](#)

Datum: Mei 2022

Bij Balance vinden wij kennisontwikkeling en teambuilding erg belangrijk. Het team Gebiedsontwikkeling reisde eind april af naar Berlijn, waar aan beide aspecten goed werd gewerkt. Onder begeleiding van Friso de Zeeuw leerde het team meer over de stad in tijden van de Berlijnse muur en de (gebieds-)ontwikkeling van Berlijn daarna.

Het ontstaan van de Berlijnse muur

Aan het einde van de Tweede Wereldoorlog is Duitsland door de geallieerde machten opgedeeld in vier bezettingszones. Na een aantal jaar komen de bezetters onderling in conflict. Het Oosten en Westen denken anders over hoe Europa eruit moet zien in de jaren na de Tweede Wereldoorlog; vrij en open of communistisch? De spanning loopt verder op wanneer in het Westen een eigen munteenheid wordt ingevoerd. Het oosten reageert daarop door ook een eigen munteenheid in te voeren en de grenzen te sluiten. Doordat de welvaart in West-Duitsland snel toeneemt en in Oost-Duitsland achterblijft, vluchten veel Oost-Duitsers naar het westen. Om deze leegstroom te beperken plaatst de Sovjet Unie een groot hekwerk op de grens van Oost en West Duitsland. Op dat moment is het alleen nog mogelijk om via Berlijn van Oost naar west Duitsland te vluchten. Om ook die mogelijkheid te stoppen besloot de Oost-Duitse regering in 1961 tot bouw van de Berlijnse muur, waarmee West-Berlijn van 1961 tot 1989 werd gescheiden van Oost-Berlijn en de rest van Oost-Duitsland.

De Trabant en het boodschappennetje

Aan de hand van illustratieve voorbeelden vertelde Friso over kenmerken van Oost-Berlijn ten tijde van de muur. Een van die voorbeelden is de Trabant; de auto werd na de Tweede Wereldoorlog ontwikkeld door een Oost-Duitse autofabrikant. Na een aantal verbeteringen was er begin jaren 60 een aantrekkelijke auto ontwikkeld, die in de begintijd ook werd geëxporteerd. Maar omdat de staat niet bereid was om te investeren in nieuwe technologie raakte de Trabant erg verouderd en stakte de export. De Trabant werd op een gegeven moment alleen nog in Oost-Duitsland gebruikt, er was daar geen alternatief. Op die manier werd de auto symbool voor het feit dat er in de DDR geen innovatie was. Een ander illustratief voorwerp uit de DDR was het boodschappennetje. Door de starre economie was er een chronisch gebrek aan consumptiegoederen. Wanneer er een artikel verkrijgbaar was vormde zich onmiddellijk een rij voor de winkel, maar niemand wist waarvoor je in de rij stond. Als je een artikel zelf niet kon gebruiken was het waardevol als ruilmiddel. Om die reden was het altijd praktisch om een boodschappennetje bij je te hebben.

Wonen in Berlijn toen en nu

In de jaren 50 werd er in Berlijn gebouwd volgens de Russische stijl. Eind jaren 50 bleek dit te duur en kwam de zogenoemde ‘Plattenbau’ op; een seriematige constructie waarbij woningen uit betonplaten worden opgebouwd. Deze stijl werd ook in andere landen toegepast maar is vooral bekend uit de DDR. Voor veel bewoners van Oost-Duitsland waren volkstuintjes een populaire plek om te ontspannen en zich terug te trekken met vrienden en familie.

De val van de muur in 1989 was een grote klap voor de Oost-Duitse bedrijvigheid, veel bedrijven gingen failliet en heel veel mensen raakten werkloos. Eind jaren 90 en in het begin van de twintigste eeuw was Berlijn een krimpstad. Er was veel armoede en duizenden woningen stonden leeg. De latere opkomst van de creatieve sector en ICT zorgden voor groei. Op dit moment zijn er in Berlijn ca. 1,9 miljoen woningen, 80% daarvan is huur. Het betaalbaar houden van de huurwoningen is een belangrijk thema in de Berlijnse politiek. Een groot deel van het woningaanbod is in handen van grote beleggers, die over het algemeen hogere huren vragen dan kleinere verhuur partijen. Op verschillende manieren wordt geprobeerd om het stijgen van de huren terug te dringen; zo is er in september vorig jaar in een referendum door een meerderheid van de inwoners van Berlijn gestemd voor het onteigenen van woningen van grote vastgoedbeleggers.

Een heel geslaagd weekend

Na de presentatie werden we door Friso en zijn vrouw meegenomen voor een rondleiding door de stad. Dat was een mooie manier om in de praktijk te zien wat de geschiedenis, waarover we die ochtend hadden geleerd, heeft betekend voor hoe de stad is ontwikkeld en er nu uitziet. We liepen onder andere langs plekken waar de muur vroeger stond en kregen een beeld van de gebouwen en het wonen in de stad. De rest van het weekend werd de stad per step en te voet verder verkend. Het was heel leuk om los van de werksetting tijd met elkaar door te brengen en meer te leren over de ontwikkeling van Berlijn. We hebben veel geleerd, gelachen en bijgepraat. Het weekend werd afgesloten met een gezamenlijk verrassingsdiner. We kijken terug op een heel geslaagd weekend!

Friso de Zeeuw is een expert in de gebiedsontwikkeling. Hij was van 2006-2007 parttime praktijkhoogleraar Gebiedsontwikkeling aan de TU Delft, is actief als adviseur en publicist en bekleed verschillende bestuursfuncties. Naast zijn brede ervaring in de gebiedsontwikkeling heeft Friso een grote fascinatie voor de DDR, hij schreef er twee boeken over en is oprichter van het DDR-museum. [Klik hier](#) voor meer informatie over Friso.